

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

„MARHAHÚSEVŐK”. A YEOMAN WARDEREK TÖRTÉNETE 1485-TŐL NAPJAINKIG

(*Második rész.*)

Bottyán Tímea Diána

Összefoglaló:

A Yeoman Warder fogalma nem túl ismert világszerte. A fontos szerepet betöltő, de az ismeretlenségbe burkolódzó csoport nagyságrendileg egy körülbelül 40 fős katonai fegyveres erőt, a Királynő Személyi Testőrségéhez tartozó különleges egységet takar. A londoni Tower és az itt szolgálatot teljesítő Yeoman Warderek a brit történelem és a nemzeti identitás időtlen szimbólumai. A Yeoman Warderek története és tevékenysége szorosán összefügg a Tower történetével. Az első tanulmányban megvizsgáltuk, hogy mit is jelenthet a „Yeoman Warder” kifejezés, áttekintettük a londoni Tower történetét 43-tól egészen 1485-ig, majd végigvettük a Yeoman Warderek történetét az alapítási évüktől a 18. század végéig. A második részben a 19. századtól folytatjuk történetüket, majd röviden bemutatjuk, hogyan teltek mindennapjaik a Tower falain belül. Hol és hogyan éltek? Mit viselnek? Mi a feladatuk? Honnan ered a „Marhahúsevő” megnevezés?

Kulcsszavak: Yeoman Warder, Beefeater, Tower of London, Tower őrei, őr

Abstract:

The concept of the Yeoman Warder is not very well known worldwide. The Yeoman Warder Corps, which plays an important yet almost unknown role, is about a special unit of about 40 retired members of the Armed Forces belonging to the Queen’s Personal Guard. The Tower of London and the Yeoman Warders who serve there are timeless symbols of British history and national identity. The history and activities of the Yeoman Warders are closely related to the history of the Tower. In the first part of my article we examined what the title “Yeoman Warder” means. We reviewed the story of the Tower of London from 43 AD until 1485 and

looked through the history of the Yeoman Warders from the year of their foundation until the end of the 18th century. In this second part, we will continue their story from the 19th century and will learn more of their everyday life within the confinements of the Tower. Where and how do they live? What do they wear? What are their specific roles? Where does the nickname “Beefeater” come from?

Keywords: Yeoman Warder, Beefeater, Tower of London

Yeoman Warderek a 19. és 20. században

Wellington hercege, aki 1826 és 1852 között volt a Tower várkapitánya, két fontos és gyökeres változást vezetett be; teljes mértékben megszüntette a pozíció megvásárolhatóságát, és 1827-ben kikötötte, hogy *Yeoman Warder* nem lehet civil, hanem csakúgy, mint a *Yeomen of the Guard* tagjainak, katonai háttérrel kell rendelkeznie. Ekkortól kezdve csak olyan személy jelentkezhetett a Tower őrségébe, aki legalább az őrmesteri fokozatot elérte a katonaságnál.¹ 1835-ben a Várkapitány átköltöztette a Towerben tartott vadállatokat a *Regent's Parkba*. Ezek az állatok voltak a mostani *London Zoo* (Londoni Állatkert) első lakói.² 1843-ban Wellington hercege leengedte és kitisztította a várarkot higiénias okból, illetve a förtelmes bűz miatt, amit az árok vize árasztott. Az árkot kitisztítása után osztrigahéjjal töltötték fel.³ 1941-ben, a Tower utolsó fogvatartottjának, Josef Jakobsnak a kivégzésével véget ért a *Yeoman Warderek* börtönőri szerepköre.

A Towert I. Erzsébet uralkodása óta keresik fel látogatók. Külföldi vendégektől maradtak fenn források, melyek a Towerben látott érdekességekről szólnak. Ekkoriban a fő látványosságot a vadállatok és a páncélkiállítás jelentette. Csak engedéllyel lehetett a Towert látogatni, melyet csak kevés kiváltságos kaphatott meg – követek, delegációk tagjai, nemesek és főnemesek, magas rangú egyházi személyek. A Koronázási Ékszerket 1669-től lehetett megtekinteni, akkor még a Martin-toronyban. A Tower látogatása még ekkor sem volt egyszerű, a *Yeoman Warderek* kis, 10 fős csoportban vezették körbe a látogatókat, akik csak azokat a részeket láthatták, melyeket az örök megmutattak nekik. 1841-től a Tower civilek részére is látogathatóvá vált. 1851-re már annyi látogató kereste fel, hogy jegyirodát kellett felállítani a főbejáratnál. A 19. század végére a látogatók

¹ Paget, Julian (1984): *The Yeomen of the Guard – Five hundred years of service 1485–1985*. Blandford Press Ltd., Dorset. 29.

² Parnell, Geoffrey (1993): *The Tower of London*. Batsford Book, Batsford. 94.

³ Uo. 91.

száma elérte az évi 500 000-et,⁴ a 20. század végére pedig az évi 2 milliót.⁵ Ma a látogatók száma évi 4–4,5 millió körüli nagyságrendre tehető.

1800 és 1899 között csupán tizennégy fogvatartottja volt a Towernek, ebből öt főt kivégeztek, hetet szabadon engedtek, kettőt pedig száműztek. A 20. század folyamán tizenkilencen raboskodtak itt, ebből tizennégy főt kivégeztek, egyet szabadon engedtek, egy főt száműztek, egy megszökött, egy elhunyt fogva tartás közben, egy ember sorsával kapcsolatban pedig nincsenek információk. Az utolsó kivégzésre 1941. augusztus 15-én került sor, mikor is Josef Jakobs német kémét mészárolta le egy nyolctagú fegyveres kivégzőosztag. A *White Towerben* megtekinthető az a szék, melyhez kötözve kivégezték.⁶

Napjainkban

A 21. század több változást hozott a *Yeoman Warderek* életében; II. Erzsébet királynő 2009-től engedélyezte, hogy a *Royal Navy* (Királyi Haditengerészet) tagjai is jelentkezheszenek a posztra. Korábban erre azért nem nyílt lehetőség, mert a többi katonával ellentétben a tengerészek nem az uralkodó személyére, hanem a Tengernagyi Hivatalra esküdnek fel. Az első haditengerész *Yeoman Warder* Rob Fuller volt, 2011-ben.⁷ Nő szintén nem lehetett *Yeoman Warder*, e hagyományt 2007-ben törte meg YW Moira Cameron, aki a történelem első női *Beefeater*e lett.⁸ Azóta még egy hölgy: YW [Yeoman Warder] Amanda Clarke csatlakozott a Tower őreihöz, 2017-ben.⁹ 2016-ban a Tower pedig első színes bőrű *Beefeater*ét köszönthette YW Lawrence Watts személyében.¹⁰

⁴ Uo. 111–112.

⁵ Abbot, Geoffrey (1985): *The Beefeaters of the Tower of London*. David & Charles Publishers Limited, Devon. 38.

⁶ Harrison, Brian (1991): *Condensed Summary of Prisoners of the Tower*. Her Majesty's Royal Palace and Fortress of the Tower of London, London (magánkiadás). 181–186.

⁷ Tower of London's first Royal Navy Beefeater goes on duty: <https://www.theguardian.com/uk/2011/oct/26/tower-of-london-navy-beefeater> (letöltés dátuma: 2019. 03. 17.).

⁸ Becoming the first female Beefeater: <http://www.womanthology.co.uk/becoming-first-female-beefeater-achievable-dreams-always-followed-moira-cameron-yeoman-warder-tower-london/> (letöltés dátuma: 2019. 03. 17.).

⁹ Tower of London: First female Beefeater for 10 years. <https://www.bbc.co.uk/news/uk-england-lancashire-39441117> (letöltés dátuma: 2019. 03. 17.).

¹⁰ Tower welcomes first black Beefeater in history. <http://eastlondonnews.co.uk/tower-welcomes-first-black-beefeater-history/> (letöltés dátuma: 2019. 03. 17.).

A Brit Koronázási Ékszerek őrzése

A fogvatartottak felügyeletén kívül a Koronázási Ékszerek őrzése is évszázadokon át a *Yeoman Warderek* feladatai közé tartozott. Az ékszerek 1303-ban kerültek át a Towerbe a *westminsteri apátság* „Pyx Chamber” nevű terméből, ahol a szerzetesek Hitvalló Eduárd 1066-os halála óta őrizték ezeket.¹¹ Az ékszereket 1994-ben átvitték a Tower *Waterloo Barracks* nevű épületébe. Az azt megelőző 715 év alatt viszont mindössze kétszer helyezték át őket a Tower egyik épületéből a másikba – 1867-ben a *Martin*-toronyból a *Wakefield*-toronyba, 1967-ben a *Wakefield*-toronyból a *Lower Salt*-toronyba.¹²

A Koronázási Ékszereket eddig egyetlenegyszer próbálták meg elloponi. Egy Blood nevű ezredes, aki szerzetesnek adta ki magát, a Towerben tett látogatásai során megpróbált összebarátkozni Edwards Talbottal, az ékszerek őrzőjével. Egyik látogatása alkalmával „feleségével” együtt érkezett, aki rosszul lett, így Talbot bekísérte a nőt a lakhelyére. A kedveségéért cserébe Blood ezredes a következő látogatása során egy pár értékes kesztyűt hozott ajándékba Edwards feleségének. A történetek után a Blood és az Edwards család baráti viszonyba került egymással, s a lelkeszt alakító Blood felajánlotta, hogy Edwardsék leányát összeismerteti gazdag „unokaöccsével”. 1671. május 9-én, reggel 7 órakor megérkezett a Towerbe Blood lelkész egy „unokaöccsét” alakító társával és két másik férfival. Miközben az „unokaöcs” Edwardsék leányával beszélgetett, az egyik férfi megemlítette, hogy szeretné látni a Koronázási Ékszereket, amit Edwards meg is mutatott nekik. Ekkor Blood ezredes leütötte Edwardsot, aki eszméletét veszítette. Blood és társai ellopták a koronát, a jogart és az országalmát, a Towerből azonban nem jutottak ki. A kihallgatás során Blood ezredes nem válaszolt egy kérdésre sem, egyre csak azt hajtogatta, hogy kizárólag személyesen a királynak, II. Károlynak hajlandó válaszolni, ezért a palotába vitték a király elé. II. Károlyt olyannyira szórakoztatta Blood ezredes vakmerősége, hogy nemcsak megbocsátott neki, de jól jövedelmező írországi földeket is adományozott neki, s a királyi udvarban is időről időre vendégül látta.¹³

A Koronázási Ékszerek, Anglia és a Királyság szimbólumai, egy 138 tárgyból álló kollekció. Darabjai: egy karkötő, egy sétapálca, egy felszentelő kanál, egy ampulla, egy pár sarkantyú, két pár karperec, két orszá-

¹¹ Keay, Anna (2011): *The Crown Jewels: The Official Illustrated History*. Thames and Hudson Ltd., London. 39.

¹² Crown Jewels moved amid tight security. <https://www.independent.co.uk/news/uk/crown-jewels-moved-amid-tight-security-1399016.html> (letöltés dátuma: 2019. 01. 23.).

¹³ The theft of the Crown Jewels: <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofEngland/The-Theft-of-the-Crown-Jewels/> (letöltés dátuma: 2019. 01. 23.).

galma, két walesi hercegi fejék, három keresztelő szenteltvíztartó, három gyűrű, három palást, öt jogar, hat kard, hat szuverén (uralkodói) korona, hat konzorcium (hitvestársi) korona, tizenhárom buzogány, tizenöt trombita, harmincegy darabos oltártábla-gyűjtemény, harmincöt darabos világi gyűjtemény.

A hat szuverén korona:

- Szent Eduárd koronája (St. Edward's Crown, 1661),
- birodalmi állami korona (Imperial State Crown, 1937),
- I. György koronája (George I's State Crown, 1714),
- IV. György koronája (George IV's Crown, 1820),
- Viktória királynő koronája (Queen Victoria's Crown, 1838),
- Brit-India császári korona (Imperial Crown of India, 1911).

A hat hitvesi korona:

- Modenai Mária állami koronája (The State Crown of Mary of Modena, 1685),
- Modenai Mária fejdísz (Mary of Modena's Diadem, 1685),
- Adelaide királyné koronája (Queen Adelaide's Crown, 1831),
- Mária királyné koronája (Queen Mary's Crown, 1911),
- az Anyakirályné, Erzsébet királyné koronája (The Crown of Queen Elizabeth the Queen Mother, 1937),
- Alexandra királyné koronája (Queen Alexandra's Crown, 1902).

A Koh-i-Noor gyémánt Erzsébet, az Anyakirályné koronáját ékesíti.¹⁴ 2020 februárjától pedig egy új korona került a londoni Towerbe és ezzel a Yeoman Warderek felügyelete alá: mint Károly walesi herceg felavatási fejéke (HRH The Prince of Wales's Investiture Coronet), melyet a herceg 1969-ben Caernarfon kastélyában viselt.

A Yeoman Warderek viselete

VII. Henrik idejében, a csoport alapításakor a *Yeoman Warderek* egyenruhája a hétköznapiakban egyszerű, sárgásbarna színű ruha volt. Ünnepeles alkalmakra a Tudor-dinasztia színei, a zöld-fehér összeállítás szerinti egyenruhát viseltek. VIII. Henrik 1510 körül megreformálta öltözetüket, ám a ma is látható nyakfodor és bársony fejfedő viseletének kezdete későbbi időkre tehető.¹⁵

VIII. Henrik uralkodása alatt három különböző egyenruhájuk volt a testőröknek. Az egyik egy gazdagon díszített, skarlátvörös és arany egyenruha. A napjainkban, különleges alkalmakkor viselt egyenruha leginkább ehhez hasonló. VIII. Henrik háztartási nyilvántartásában az

¹⁴ Keay: i. m. 189–195.

¹⁵ Paget: i. m. 84–87.

alábbi bejegyzés szerepel: „...is followed by six yeomen of the guard on foot, their partizans on their shoulders, in scarlet habits, guarded and laced with blue velvet, and on their breasts and backs the union rose ensigned with the crown royal, embroidered in gold”,¹⁶ azaz „...hat testőr gyalog kíséri, partizánjuk a vállukon, skarlát öltözetben, mely kék bársonnyal van ellátva, mellkasukon és hátukon arannyal hímezve az egyesített rózsza a királyi koronával”. Igaz, hogy a forrás nem kifejezetten a Tower őreire, hanem a *Yeomen of the Guardra* utal, de mint az már korábban kiderült, Somerset hercegének, Seymour Eduárdnak köszönhetően, 1550-től a *Yeoman Warderek* és a *Yeomen of the Guard* egyenruhája – az antantszíjat leszámítva – ugyanolyan lett.

A másik egyenruha a Tudor zöld-fehér libéria volt, melyet a leggyakrabban a királyi udvarban viseltek. Harmadik öltözéknek pedig megtartották a sárgásbarna egyenruhát, melyet leginkább utazások során használtak, ugyanis a testőrök a menet mellett masíroztak a porban és sárban. Fejfedőként laza fekete sapkát vagy főkötőhöz hasonló, kis peremű sapkát hordtak, ezeket ünnepélyes eseményeknél tollal díszítették.¹⁷

IV. Eduárd és I. Mária uralkodása alatt az egyenruha nem változott.¹⁸ I. Erzsébet királynő vezette be a nyakfodor viseletét. Ezt később, a Stuart-uralkodók idején vászongallérra cserélték, s a nyakfodor használatát Anna királynő, az utolsó Stuart-uralkodónő vezette be ismét. Ez napjainkig az ünnepélyes egyenruha részét képezi. I. Erzsébetnek köszönhető az is, hogy körülbelül 1570-től az uralkodó monogramja az egyenruha elejére lett hímezve (ez ma is így van). A harmadik változtatás az volt, hogy a kis peremű, főkötőhöz hasonló sapkát tollakkal díszített bársonykalapra cserélte.¹⁹

A Stuartok uralkodása alatt a nyakfodrot vászongallér viselése váltotta fel, fejfedőjük is lecserélésre került, és széles karimájú kalapot kezdtek el hordani. Ez a viselet egészen az utolsó Stuart-házi uralkodó, I. Anna idejéig fennmaradt, aki viszont visszaállította az eredeti Tudor-uniformis viselését. További változást jelentett, hogy az egyenruhán a Tudor-korona helyére Szent Eduárd koronája került. Azóta az, hogy melyik korona legyen az egyenruhán, a mindenkori uralkodó döntési jogköre.²⁰

I. Jakab regnálása alatt az egyenruhán lévő díszítés a királyi mottóval egészült ki: *Dieu et mon Droit!* – Isten és az én jogom!, mely az uralkodó Istentől való jogára utal. I. Anna, Skócia és Anglia 1707-es egyesítése után az egyenruhán lévő szimbólumok közé emelte a bogáncsot, mely Skócia jelképe. II. Károly idején ismét a fejfedő változott, azóta viszont

¹⁶ Uo. 88.

¹⁷ Uo. 87–88.

¹⁸ Uo. 88.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo. 89.

már nem. Egy 1680-ból fennmaradt dokumentum így írja le: „*black fluted velvet, low crowned, flat brim, ornamented with a band of coloured ribbons, red, white and dark blue, tied up in bows and fastened on a plaited cord,*”²¹ tehát „fekete pelyhes bársony, alacsony koronájú, lapos karimájú, színes szalagokkal díszített, piros, fehér és sötétkék, masnikba kötve és fonott zsinórra rögzítve”. Egy 1671-es leírás szerint a *Yeoman Warderek* derékszija barnássárga színű volt, és csak 1742-től kezdték el hordani a fekete-arany színű övet, mely ma is az egyenruha része. Érdekesség, hogy III. Vilmos és felesége, II. Mária közös uralkodásának idején mindkettejük monogramja rá lett hímezve az őrség egyenruhájára. III. György 1801-ben, Írország beolvasztása után az egyenruhán lévő szimbólumok közé emelte a lóherét, Írország jelképét. Uralkodásának idején kötelezővé vált – a kor divatjának megfelelően – a paróka viselése. IV. György uralkodása óta az egyenruha kinézete csupán csekély mértékben változott. VII. Eduárd visszaállította a Tudor-korona használatát az uniformison, s jelenleg is ez látható a *Yeoman Warderek* egyenruháján.²²

1858-ban Viktória királynő bevezette mindennapos használatra a sötétkék és a piros színű egyenruhát, majd 1885-től az új uniformishoz illő, szintén sötétkék és piros kalapot. Ez az az egyenruha, amit azóta a *Yeoman Warderek* hordanak átlagos munkanapjaikon.²³

Élet a Tower falain belül – a Tower Green 4–5.-projekt

A Tower Green 4–5.-projekt több szempontból is fontos a *Yeoman Warderek* esetében. Az egyik legfontosabb szempont, hogy ez a két épület a *Queen's House* (Királynő háza – a *Constable*, a Tower legmagasabb rangú személyének a lakhelye) után a legrégebbi, lakhatási céllal felállított ház, melyek ma a Tower területén található. A területükön végzett kutatások eredményei rendkívül értékes és sokféle információval gazdagítják az utókor ismereteit. Segítenek jobban megérteni a Tower közösségét, a korabeli életmódot és életkörülményeket. A kutatások jelenleg is folynak. Lehetőségem nyílt találkozni a projektet vezető Agnieszka Sadraejel, aki a Történelmi Épületek Kurátora (*Curator of Historic Buildings*). Agnieszka körbevezetett a két épületben, és több órán keresztül beszélt történetükről és a kutatások állásáról.

²¹ Paget: i. m. 90.

²² Uo. 90-91.

²³ Abbot: i. m. 29.

1. kép: Tower Green 4–5. a baloldali épület. Forrás: *Pete's Favourite Things*

Az épületeket 1685-ben építették át a Hadnagy istállóiból. A házak építészeti stílusa vegyes, az 1666-os Nagy Tűzvész előtti időkből származó, illetve György-korabeli (1714–1830/1837) elemek is felfedezhetőek rajtuk. Jelenleg dendrokronológiai vizsgálatok folynak az épületek több részéből vett famintákból, illetve festékmintavétel és az álló épületek régészeti feltárása zajlik.²⁴

Mindkét ház favázas és téglából épült, mindkét házhoz tartozik pince, földszint, első és második emelet, illetve tetőtér. A házak hátsó falai a várfallal azonosak, egyik oldaluk pedig a *Queen's House*-hoz kapcsolódik. Az 5. szám alatt lévő épület hatpaneles ajtaja György korabeli, a 4. szám alatti épület pedig 19. századi, szintén hatpaneles. Belül mindkét házat nagyon sokszor átépítették. Az épületeket 1685-ben a már meglévő istállók átépítésével alakították ki, melynek kövezete a pincében ma is látható.²⁵

A vizsgált épületek, illetve területük 16. század előtti történetéről igen keveset tudunk. Jeremy Haslam történész szerint a Római városfalon volt egy kaputorony, mely a későbbi *White Tower* környékén lehetett, s ehhez vezetett egy út – e teória szerint a két ház ezen út déli részén terülhetett el. A normann megszállás után, a Hódító Vilmos által megalkotott Tower területén kívülre eshettek az épületek, a *Cold Harbour* fala a későbbi házak keleti oldalán futhatott. A Longchamp által 1190-ben kiszélesített Tower nyugati fala a későbbi *4 and 5 Tower Green* hátfala lett.²⁶

²⁴ Roberts, George (2018): *Research Report: 4 and 5 Tower Green, Tower of London* (nem publikált kutatási jelentés). 4.

²⁵ Uo. 5–6.

²⁶ Uo. 7.

A házak mellett, déli irányban található a *Queen's House*, melyet eredetileg a Tower Hadnagyának építettek 1540-ben. Amikor megépült, ez volt a legjobb, legkényelmesebb lakhely a Toweren belül, melyhez istálló is tartozott. Ekkoriban a saját istálló magas társadalmi státuszra utalt, más épületektől elkülönítve és nagyon jó minőségű alapanyagokból építették. A *Queen's House* után a második legszínvonalasabb épület volt. A legrégebbi írásos dokumentum az istállóról 1573–1574-ből maradt fenn, és az istálló javításához kapcsolódó információkat tartalmazza. Az istálló pontos helyére nincs adatunk, de utalások és alaprajzok alapján tudjuk, hogy a *4 and 5 Tower Green* helyén álltak. Ilyen utalás fedezhető fel a Beauchamp-toronnyal kapcsolatos leírásban: „...near the Lieutenant's stables”,²⁷ azaz „a Hadnagy istállóinak közelében”, vagy ahogy Geoffrey Parnell történész egy munkájában írja, „immediately south of the Beauchamp Tower”,²⁸ azaz „rögtön a Beauchamp-torony déli részén”. Ennél a feltételezésnél maradva, Haiward és Gascoyne 1597-es tervrajza szerint ez egy kétszintes épület volt a Beauchamp-toronytól délre, a Hadnagy háza mellett. Egy 1682-es tervrajzon az látszik, hogy az épületeket nem istállóként, hanem a Hadnagy házához tartozó részként tüntették fel, ez pedig arra utal, hogy mivel a saját istálló státuszszimbólum volt, fontossága miatt a lakóhely részeként tekintettek rá, nem pedig attól különálló egységként. Az istálló és a Beauchamp-torony között volt egy kisebb épület, a kocsiszín.²⁹

Korábbi kutatások alapján úgy vélték, hogy a *Tower Green* 4-et és 5-öt 1630-ban építették. Ennek azonban ellentmond egy 1647-es ábrázolás, melyen a Hadnagy háza jól látszik, ám a *Yeoman Warderek* későbbi lakhelyének jellegzetes ablakai nem. Azonban egy későbbi, 1691-es ábrázoláson már jól kivehetők a házak és ablakaik. Egy 1681-es és 1682-es, esetleges tűzvésszel kapcsolatos jelentés nyomán az a javaslat született, hogy az istállót és a kocsiszínt el kell bontani, s helyette lakhelyeket kell építeni. E jelentések után a Tower területén többé nem tartottak sem lovakat, sem istállót.

1682 és 1685 közötti források alapján arra lehet következtetni, hogy az istálló teljes átépítése előtt már kialakításra került itt valamilyen lakhely. Egy fennmaradt dokumentum igazolja, hogy a padlásszobákat a Hadnagy szolgálói számára tartották fenn. Ez is utalhat arra, hogy az átépítés előtt már volt valamiféle lakhelye a szolgálóknak, majd a teljes átépítés után a padlásszobákat szánták nekik. Ezen szobák között ajtóik nyomai láthatók, tehát teljes CAD-vizsgálat alapján megállapítást nyert, hogy az istálló 5,7 méter széles és 15,5 méter hosszú volt. Thomas Moore aszta-

²⁷ Uo. 8.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo. 8–9.

losmester 1685-ben kiállított számlái alapján kiderült, az épület két külön bejárattal rendelkezett, valamint nyolc keresztgerendás ablakkal. Belül hat ajtó és két lépcsősor volt. Csupán a földszintről és az első emeletről esik említés, a második emeletről, tetőtérről és pincéről nem. Ez alapján nem megállapítható, hogy a második emelethez és a tetőtérhez vezetett-e lépcső a házakból, vagy mivel ezek a padlásszobák a Hadnagy szolgálóié voltak, csak a Hadnagy házával voltak összekötve, és a 4-es és 5-ös házszám alatti épületekkel nem volt közvetlen kapcsolatuk. A legelső fennmaradt kép az épületekről 1720-ból való.³⁰

Az 5-ös számú épület méretre nagyobb, mint a 4-es. A fennmaradt források alapján úgy tűnik, az itt lakó örök feleltek a házak berendezéséért és dekorációjáért. A 4-es számú ház első lakója YW John Sparrowhawk volt. Ekkor az 5-ös számú ház valószínűleg még üresen állt, mivel ebből az időből maradtak fenn olyan dokumentumok, melyek különböző átépítési munkálatokról szólnak. 1694-ben YW Henry Cripps, a ház második lakója valószínűleg mindkét házat bérelte. 1695 nyarán költözött be az 5-ös számú házba Thomas Hawley, a Tower Őrnagya és *Gentleman Portere*, őt Marmaduke Soule követte, s az első emeleten talált álburkolat valószínűleg az ő nevéhez köthető.³¹

A 4-es számú házban foglyokat is őriztek. A fogvatartott az őrral és annak családjával élt együtt. 1780–1781 között például itt raboskodott Henry Laurens amerikai államférfi, akit azért tartóztattak le, mert meg akarta szerezni a hollandok támogatását az Amerikai Kontinentális Kongresszuson a britek ellen. Henry Laurens fogvatartójával, YW James Futerellel lakott itt együtt. Bebörtönzése másnapján az ablakokra rácsokat szereltek. Laurens kérte, hogy fekete bőrű szolgálója, George is csatlakozhasson hozzá, amit engedélyeztek.³²

1838-ig a 4-es szám alatt YW Thomas Main élt, végrendeletéből tudjuk, hogy volt egy szolgálója, Martha Harman, háza festményekkel volt dekorálva, voltak könyvei, egy aranyórája aranylánccal, atlaszfából készült teásdoboz és egy tubákosszelencéje.³³

YW Thomas Main halála után YW John Dorrington költözött ide, vele lakott a felesége, Elizabeth, Edwin és Elizabeth Reeve (valószínűleg John lánya és veje), s fiuk, a hat hónapos Edwin, illetve Susanna Long, a szolgálójuk. Volt két bérlőjük, Elizabeth Sheldon és William Clode. 1846-ban Johnnak új bérlői lettek, Richard és Alexander Cumberland, ők a *Scots Guard* (Skót Gárda) egyik tisztviselőjének a fiai voltak.³⁴

Az 1850-es évek elején megkezdődött a Tower „újraközépkoriasítása”

³⁰ Uo. 9–13.

³¹ Uo. 13–14.

³² Uo. 17–18.

³³ Uo. 19.

³⁴ Uo. 19.

Anthony Salvin építésmester vezetésével. Salvin a Beauchamp-torony-nyal kezdte munkáját. Célja volt minden olyan később épült létesítmény eltávolítása, mely megzavarta az eredeti, középkori összképet. 1852–1853-ban az épületek eltávolítása megtörtént, emiatt Dorrington természetesen panaszkodott, hiszen a régi kocsiszín a 4-es számú épülethez tartozott. Dorrington az 1838-as beköltözése óta igen sok pénzt költött a hozzáadott épületrész berendezésére, dekorálására, ezt a fennmaradt leltárból tudjuk, amit Dorrington készített a kár megtérítése érdekében.³⁵

A 4-es számú ház helyiségei a következők voltak. A pincében egy konyha, széntároló, éléskamra, WC és egy tárolóhelyiség kapott helyet, míg a földszinten egy nappali és egy fürdőszoba. Az első emeleten még egy nappali, a második emeleten két hálószoba és egy mosdó, míg a tetőtéren további hálószobák kerültek kialakításra. Az 5-ös számú ház pincéjében mosókonyha és széntároló, a földszinten előtér, nappali, tárolóhelyiség, konyha, éléskamra, fürdőszoba és WC kapott helyet. Az első és második emeleten hálószobákat, a tetőtérben ruhaszárító-helyiséget alakítottak ki.³⁶ Peter Guillery építészettörténész szerint a 18. században az öt vagy ötnél több helyiséggel rendelkező házak „nagyoknak” számítottak, és csupán a lakosság módosabb része, a londoniak negyede engedhette ezt meg magának.³⁷

Az 5-ös számú ház nagyobb volt, mint a 4-es, és rangban magasabb fokozatú személyek laktak. Mindkét épület az 1990-es évekig használatban maradt. Az 5-ös számú ház utolsó lakója YW Lawrence Piper volt, aki 1989-ben költözött ki. A 4-es számú ház tovább volt lakott, YW George Pritchard 1994-ben költözött el innen.³⁸ A levéltári iratok szerint a Tower Green 5 bérleti díja, vízdíja és fűtése volt a legmagasabb, ez is arra utalhat, hogy valóban ez volt a legnagyobb lakrész a Towerben. A levéltárban lévő iratokból kiderült, hogy körülbelül 1680-tól az örök többsége a Tower tornyaiban lakott. Ez a gyakorlat már lehet, hogy 1680 előtt is létezett, s a toronyban lakó örök az ott fogva tartottakat felügyelték.³⁹ A dokumentumokból az is megállapítást nyert, hogy néhány *Yeoman Warder* még 1970-ben is a tornyokban élt.

Az 1800-as évek elején 39 itt szolgáló őrből csupán 22-nek volt kijelölt lakhelye a Toweren belül, s csak a 20. század elején kezdtek el lakhelyeket kialakítani a többi *Yeoman Warder* számára, ezek a munkálatok 1933-ra fejeződtek be.⁴⁰

³⁵ Uo. 19–20.

³⁶ Uo. 21–22.

³⁷ Uo. 29.

³⁸ Uo. 23–25.

³⁹ Uo. 31.

⁴⁰ Uo. 33–34.

Keys Pub

A Tower régebben három kocsmával is dicsekedhetett, a *King's Head-del*, a *Golden Chainnel* és a *Cold Harbourral*.⁴¹ Napjainkban csupán egy található itt, a *Keys Pub*. Ezt az egyet viszont nagy becsben tartják, a nyilvánosság számára elzárt területen, s ide csak egy *Yeoman Warder* meghívásával lehet bejutni.

2. kép: A Keys Pub a Towerben (Monica Kohli felvétele)

Nekem is csak YW Andy Merry meghívására és kíséretében sikerült ellátogatnom erre a helyre. Őt kértem meg, hogy mutassa meg, milyen „kincseket” őriznek itt. A rengeteg érdekesség közül a következőket emelném ki:

Victoria Cross

A *Victoria Cross* (Viktória-kereszt) az egyik legmagasabb kitüntetés, amit katona kaphat, s csak nagyon kevesen rendelkeznek ilyennel. A jelvény maga egy, a krími háború során használt ágyúból készült. Viktória királynő célja az volt, hogy ne a jelvény anyagának az értéke legyen a fontos, hanem az, amit ez a jelvény szimbolizál. Az egyik *Victoria Cross* tulajdonosa egy *Yeoman Warder* volt, YW Curtis, aki a búr háború so-

rán, 1900-ban közlegényként, életét kockáztatva mentette meg, golyózaporban, a súlyos sebesülten fekvő Harris ezredest. E tettéért még abban az évben kitüntették.

A fejsze és a White Tower

Ünnepélyes alkalmakkor a *Yeoman Warderek* az úgynevezett Tudor-egyenruhájukat viselték, Őrparancsnokuk, a *Chief Yeoman Warder* a *White Tower* kicsinyített, ezüstözött mását tartja a kezében, hivatalának jelképeként, hiszen ő felelős a Tower védelméért. A *Yeoman Gailor* (az Őrparancsnok helyettese) pedig a fejszét hordozza. Régen a *Yeoman Gailor* volt felelős a fogvatartottakért, s ő kísérte őket a bíróságra a kihallgatásukra. Az eljárás után, a bíróságról a Towerbe visszafelé vezető úton ha a *Yeoman Gailor* a fogvatartott felé tartotta a fejsze élét, azzal azt jelezte az érdeklődő tömeg felé, hogy a fogvatartott bűnös, ha pedig a másik irányba, azzal azt, hogy ártatlan.

A Windmills-óra

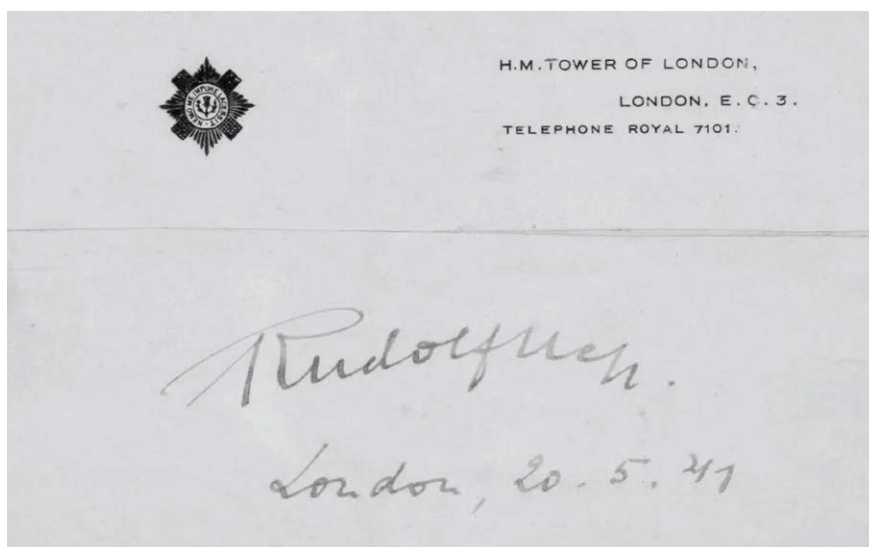
Ezt a gyönyörű órát Joseph Windmills készítette 1679-ben. A *Yeoman Warderek* 1697-ben vásárolták meg, az adásvétel dokumentuma fennmaradt, ennek másolatát az órába rejtve őrzik. Az óra értékét 2007-ben, a BBC-n is közvetített *Antiques Roadshow*-ban 40–50 000 angol fontra becsülték. Ma valószínűleg sokkal többet ér. Az óra mind a mai napig működik, és nagy becsben tartják. Érdekesség, hogy van egy kis jelölés az 53. és az 54. perc között. YW Andy Merry elmondta, hogy ez azért van, mert régebben ez az óra egy másik, ma már nem létező kocsmajukban volt, mely közel esett a Kulcsok Ceremóniájának színhelyéhez. Az Őrszem akkor hagyta el a kocsmat, hogy megjelenjen a Ceremónián, amikor a percmutató az 53. és 54. perc között járt.

Ezüsttál és ónpoharak

Az üveg mögött őrzött, 1725-ből való ezüsttálat a *Yeoman Warderek* ajándékba kapták. Bizonyos William Wilkins 1715-ben vásárolta meg a *Yeoman Warder* posztot. 10 éves munkaviszonya alatt azonban egyszer sem jelent meg a munkahelyén, ugyanis a Temze túlsópartján működtetett egy saját kocsmát, miközben a Towerben lévő posztjáért is felvette a fizetséget. 1725-ben lépett ki és adta el a pozícióját, de mivel lelkiismeret-furdalás gyötörte, ezt az ezüsttálat ajándékozta a helyette is keményen dolgozó *Yeoman Wardereknek*. A tálat akkor veszik elő, amikor egy új *Yeoman Warder*t köszöntenek és „avatnak be”. Minden *Yeoman Wardernek* saját, névre szóló ónpohara van, melyet a beavatási ünnepségen kapnak meg.

Rudolf Hess aláírása

Rudolf Hess Adolf Hitler egyik helyettese volt (*Deputy Führer*). 1941-ben úgy döntött, hogy Hitler tudta nélkül lefolytat egy egyszemélyes missziót: tárgyalóasztalhoz ülteti Nagy-Britanniát, s béketárgyalásokat kezdeményez. Hess egy kétszemélyes repülővel hagyta el Németországot. Skócia felett kifogyott az üzemanyag, így ejtőernyővel kiugrott a gépből. A művelet közben megsérült a lába. Hitler csak később, egy Hess által hátrahagyott levélből értesült arról, hogy mit tervezett, ezért megfosztotta minden címétől és rangjától, s elrendelte, hogy ha valaha is visszatér Németországba, azonnal lőjék le. Hess végül a Towerbe került, ahol egy katona az aláírását kérte. Ezt az aláírást őrzik a *Keys Pubban*. Hess később máshol is őrizték, s végül 1987-ben, 93 évesen halt meg a negyedik öngyilkossági kísérlete következtében.

3. kép: Rudolf Hess aláírása Forrás: *Historic Royal Places, Tower of London*

Jelenlegi egyenruhák és a partizán

A pubban, szintén üveg mögé zárva látható a *Yeoman Warderek* Tudor-egyenruhája. YW Andy Merry kinyitotta ezt az üvegcserépet, hogy jobban szemügyre vehessem és megérinthessem az öltözetet, illetve a kardot és a partizánt. Andy elmondta, hogy a partizánon mindig az adott uralkodónak a monogramja szerepel. A kocsmában lévő, vitrinbe zárt partizánnak a nyele le lett vágva, hogy beférjen, hiszen eredetileg több mint 2 méter hosszú volt. A mindennapi viseletre készített egyenruha sötétkék és vörös színű, kiegészítői a Tudor-egyenruha, a partizán és a kard, melyet ünnepélyes alkalmakkor viselnek.

Ezenkívül persze rengeteg érdekesség látható itt, többek között a Tower egy eredeti falrészé, *Yeoman Warderek* fotói a Tower látogató hírességekkel, festmények a Kulcsok Ceremoniájáról, a Towerről és a bosworthi csatáról, *Yeoman Warderek* kitüntetései és története, II. Erzsébet királynő és Fülöp herceg hatalmas portréi és egy ágyúgolyó. A kocsmában pedig a róluk elnevezett sört, a „Yeoman 1485”-öt szolgálják fel, sőt, még saját ginjünk is van, a „Beefeater”.

Tradíciók

A sok tradíció közül kettőt emelnék ki röviden. A *Ceremony of the Keys* nem más, mint a Tower kapuinak bezárása éjszakánként, melyet volt szerezcsém személyesen is végignézni. A feladat elvégzésének felelőssége a *Chief Yeoman Warder* (Őrparancsnok) vállán nyugszik. Kezdetben a poszt megnevezése *Yeoman Porter* volt, viselője a Tower biztonságáért és kapuinak megfelelő őrzéséért felelt. Az Őrparancsnokot az az Őr segítette, aki aznap éjjel a *Watchman* (Őrszem) pozícióját látta el. A kapukat pontban este 10 órakor zárták, de az időpont az évszázadok során változott.⁴²

Négy katona várta az Őrparancsnokot a *Bloody Tower* (Véres Torony) alatt. Mivel London veszélyes helynek számított, sötétedés után katonák kísérték az őrt a kapukhoz, s a ceremóniát a mai napig eszerint hajtják végre. Pontosan hét perccel este 10 előtt az Őrparancsnok piros hosszú kabátjában, a Tower kulcsaival és egy lámpással a kezében megjelent a toronynál, és kíséretének élére állt. A lámpását átadta az egyik katonának, és elmasíroztak a külső kapuhoz. Mikor odaértek, a katonák befelé fordultak, védve az Őrparancsnokot a hátról támadás ellen. A katonák a ceremóniát felfegyverkezve hajtották végre, hiszen az uralkodó kulcsait, tulajdonát védték. A lámpást tartó katona megvilágította a kulcslyukat, az Őrparancsnok pedig bezárta a kaput, s ellenőrzésképp megrázta annak rácsait. Ezután visszameneteltek a belső kapuhoz, ahol az Őrszem segítségével az Őrparancsnok bezárta azt is, majd visszaindultak a Tower belseje felé. Ekkor a toronynál őrt álló katona – mivel nem látta pontosan a sötétben, hogy ki jön – rájuk kiáltott, s a következő párbeszéd zajlott le köztük:⁴³

– *Halt! Who comes there?* – Megállni! Ki jön ott? (*miközben rájuk tartja a fegyverét*)

– *The Keys!* – A Kulcsok!

– *Whose Keys?* – Kinek a Kulcsai?

– *Queen Elizabeth's Keys!* – Erzsébet Királynő Kulcsai! (Mindig az éppen uralkodó király vagy királynő nevét mondják. Amikor Cromwell ide-

⁴² Abbot: i. m. 43–44.

⁴³ Uo. 43–44.

je alatt nem volt uralkodója Angliának, a válasz valószínűleg „The Commonwealth’s Keys” volt.)

– *Advance, Queen Elizabeth’s Keys! All’s well!* – Keresztülhaladhat, Erzsébet Királynő Kulcsai! Minden rendben! (*leteszi fégyverét, és tiszteleg*)⁴⁴

Ezután az Őrparancsnok és csapata továbbhaladtak, át a torony alatt, majd a Tower Greenhez vezető lépcső aljában megálltak. A lépcső tetején katonák álltak, akik tisztelegve üdvözölték őket, mire válaszként az Őrparancsnok megemelte a kalapját, s így kiáltott: „*God preserve Queen Elizabeth!*” (Isten óvja Erzsébet Királynőt!) Erre minden jelenlévő így válaszol: „*Amen!*” Az Őrparancsnok folytatta útját a *Queen’s House*-hoz, ahol biztonságba helyezte a Tower kulcsait, eközben egy trombitás a „*Last Post*” című dalt játszotta, melyet a Brit Birodalom minden részén ismertek, s ez mindenkit emlékeztetett az elesett bajtársakra. Ekkor pontosan este 10 óra volt, kezdetét vette a „csendes órák” és az Őrszem szolgálata, miközben a Tower kapui reggelig zárva maradtak.⁴⁵

A második világháború alatt, 1941. április 16-án egy nagy hatóerejű bomba becsapódása lesöpörte a lábáról az Őrparancsnokot és csapatát a ceremónia végrehajtása közben, de még ez sem állíthatta meg őket, befejezték a rituálét. Ez volt az elmúlt körülbelül 600 év során az egyetlen alkalom, hogy késtek a Kulcs Ceremóniájának lebonyolításával. A ceremónia eddig egyszer sem maradt el.⁴⁶

A másik tradíció pedig a hollókhöz kapcsolódik. A hollók a középkori London látképének elmaradhatatlan részei voltak, ugyanis több száz holló lakhatott jól a fővárosban elhullatott ételmaradékból. Jelenlétük a Towerben így nem volt meglepő, VIII. Henrik uralkodása alatt is említik őket. II. Károly regnálása idején a Királyi Obszervatóriumot (*Royal Observatory*) a *White Tower* tetején lévő kerek toronyban állították fel, de a Királyi Csillagász, John Flamstead sokat panaszkodott amiatt, hogy a hollók mindent összepiszkítanak. A király erre elrendelte, hogy az összes hollót távolítsák el a Tower területéről, de ahogy megismerte a hollók legendájának a történetét, visszavonta a parancsot; a legenda szerint ugyanis, ha a hollók elhagyják a Towert, akkor a *White Tower* összeomlik, Anglia pedig elveszíti minden erejét és tulajdonát. Innentől kezdve legalább hat hollónak kellett a Tower területén tartózkodnia. Biztonság kedvéért egy-két hollóval mindig többet tartottak, így ha egy megszökött vagy elpusztult, még mindig rendelkezésre állt legalább hat.⁴⁷

A hollók tartására egy külön munkakört hoztak létre, a *Ravenmaster*-ét. A „Hollómester” a *Yeoman Warderek* sorából került ki, és mindenna-

⁴⁴ Carkeet-James, Colonel E. H. (1953): *Her Majesty’s Tower of London*. Staples Press, London. 38.

⁴⁵ Abbot: i. m. 44–45.

⁴⁶ Uo. 46.

⁴⁷ Uo. 69–70.

pi feladatain felül a hollókkal is foglalkozott. Feladatai közé tartozott a ketrecek takarítása, a madarak reggeli kiengedése és esti bezárása, etetése, állatorvosi ellenőrzésük, az utánpótlás, a betanítás. Ha egy holló elpusztult, a *Middle Drawbridge* alatt lévő hollósírba került, a nyughelyet sírkő jelezte, amelyen a kimúlt holló nevét is feltüntették.⁴⁸

Beefeaters – „Marhahúsevők”

A *Yeoman Wardereket Beefeaters*, azaz „Marhahúsevők” néven is emlegetik. Az elnevezés még a 17. században ragadt rájuk. Pontos okát nem tudjuk. Az egyik magyarázat szerint a kifejezés a francia *buffetiers* szóból ered. Jelentése: felszolgáló. A magyarázat szerint a *Beefeaterek* feladatai közé tartozott, hogy a király étkezésekor jelen legyenek, ez a magyarázat azonban nem kielégítő, és bár az örök valószínűleg jelen voltak a király étkezésekor, nem ők szolgálták fel az ételt.⁴⁹

Egy másik magyarázat szerint a Királyi Testőrség tagjai korlátlan mennyiségű marhahúst fogyaszthattak a király asztaláról, s annyit vihettek magukkal haza a családjuk számára, amennyit a törjűkre fel tudtak szűrni.⁵⁰ Az általam megkérdezett hat *Yeoman Warder* mindegyike úgy tudja, hogy a *Beefeater* megnevezés azért ragadt rájuk, mert korlátlan mennyiségű marhahúst ehetek a királyi asztalról. Mivel a hús akkoriban nagyon drága volt, és csak kevesen, általában magas rangúak engedhették meg maguknak, hogy gyakran fogyasszanak belőle, a környékbeli szegények, akiknek ez nem adatott meg, „Marhahúsevőkként” kezdték el hívni őket. A második teóriának tehát nagyobb a valószínűsége, s én is erre teszem a voksomat.

* * *

Egy biztos, a *Yeoman Warderek* több évszázadot átívelő, töretlen és hűséges szolgálata nélkül valószínűleg az angol történelem is máshogyan alakult volna.

---

⁴⁸ Uo. 71.

⁴⁹ Paget: i. m. 31.

⁵⁰ Abbot: i. m. 11.